



# Innst. 402 L

(2015–2016)

## Innstilling til Stortinget fra kontroll- og konstitusjonskomiteen

Prop. 73 L (2015–2016)

### Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Endringer i valgloven (personval ved stortingsval, frist for godkjenning av førehandsstemmer mv.)

Til Stortinget

## 1. Sammendrag

### 1.1 Hovudinnhaldet i proposisjonen

Kommunal- og moderniseringsdepartementet foreslår i proposisjonen endringer i lov 28. juni 2002 nr. 57 om valg til Stortinget, fylkesting og kommunestyre (valgloven).

Framlegga inneber blant anna at det blir innført nye reglar for personval ved stortingsval, som svarer til ordninga som allereie finst ved fylkestingsval. Departementet foreslår også å endre fristen for å godkjenne førehandsstemmer. Departementet meiner at det er svært uheldig å avgrense høvet veljarane har til å stemme. Derfor foreslår departementet å flytte fristen for å godkjenne førehandsstemmer frå valdagen kl. 21 til tysdag etter valdagen kl. 17.

Proposisjonen inneheld også framlegg om å innføre elektronisk avkryssing i manntalet på valdagen som ei permanent, frivillig ordning for alle kommunar. Vidare blir det foreslått å presisere og forenkle reglane om retten til å krevje fritak frå å bli ført opp som kandidat på vallister ved kommunestyre- og fylkestingsval.

#### 1.1.1 Høyringane

I høyringsbrev av 17. september 2015 sende Kommunal- og moderniseringsdepartementet på høyring framlegget om å innføre personval ved stor-

tingsval. Høyringsfristen blei sett til 17. desember 2015. Departementet har fått høyringssvar frå 61 instansar. Av desse var 17 utan merknader.

I høyringsbrev av 24. november 2015 sende Kommunal- og moderniseringsdepartementet på høyring framlegget om endringar i vallova. I høyringsnotatet gjorde også departementet greie for problemstillinga med for seint innkomne førehandsstemmer, og foreslo tre alternative løysingar for å møte denne utfordringa. Høyringsfristen blei sett til 25. januar 2016. Departementet har fått høyringssvar frå 63 instansar. Av desse var åtte utan merknader. Proposisjonen gjer nærare greie for høyringa.

### 1.2 Personval

#### 1.2.1 Bakgrunnen for lovframlegget

Bakgrunnen for framlegget om å endre personvalreglane ved stortingsval er eit oppmodingsvedtak frå Stortinget av 14. juni 2012 (Dokument 8:101 (2009–2010), jf. Innst. 297 S (2011–2012)). Vedtaket lét slik:

«Stortinget ber regjeringa utrede endringer av valgordninga for stortingsvalg slik at velgerne gis mulighet til å påvirke rekkefølgen av partienes kandidater, samtidig som hensyn til partienes mulighet til å sikre innflytelse over hvilke kandidater som velges, sikres. Stortinget ber om at en slik reform for stortingsvalg utredes slik at den eventuelt nye valgordninga kan innføres ved stortingsvalget i 2017.»

Personval gjer det mogleg for veljarane å påverke kva kandidatar som blir valde frå den vallista dei stemmer på. Personval er eit kjent og mykje brukt høve ved lokalval. Ved stortingsval er den ordninga som gjeld, mindre kjend og brukt, og ho har heller ikkje påverka kva kandidatar som er blitt valde.

## 1.2.2 Gjeldande rett

### 1.2.2.1 PERSONVAL VED STORTINGSVAL

I vallova § 7-2 (1) heiter det at veljarane kan endre rekkjefølgja på kandidatane ved å setje eit nummer ved kandidatnamnet. Dette blir kalla renummerering. I tillegg kan veljarane stryke kandidatnamn ved å setje eit kryss i ruta til høgre for namnet på kandidaten. Utgangspunktet for ordninga er listene til partia, der kandidatane er rangerte. Høvet til å påverke kandidatvalet er likevel sterkt avgrensa: Skal personstemma få effekt, må ein og same kandidaten få minimum halvparten av stemmetalet til partiet som personlege stemmer. Det har aldri skjedd.

### 1.2.2.2 PERSONVAL VED FYLKESTINGSVAL

Av vallova § 7-2 (2) går det fram at veljarane ved fylkestingsval kan gje kandidatar på stemmesetelen éi personstemme. Veljarane kan gje slik personstemme til eit uavgrensa tal kandidatar på lista.

Ein kandidat må ha fått personstemmer frå minst åtte prosent av veljarane til partiet for at personstemma skal telje med. Denne sperregrensa må altså passerast for at valoppgjeret skal ta omsyn til personstemma. Dersom ingen passerer sperregrensa, blir det sett bort frå personstemma, og den opphavlege rekkjefølgja på vallista avgjer kandidatutveljinga.

### 1.2.2.3 PERSONVAL VED KOMMUNESTYREVAL

Vallova § 7-2 (3) regulerer høvet veljarane har til å endre stemmesetlane ved kommunestyreval. Veljarane kan gje personstemme til eit uavgrensa tal kandidatar på lista dei gjev stemma si til. Kvar kandidat kan berre få éi personstemme.

Veljarane kan også gje personstemme til kandidatar på andre vallister, også kjend som slengar. Slik personstemme kan veljarane gje til maksimalt det talet på kandidatar som svarer til ein firedel av det talet medlemmer som skal veljast til kommunestyret i vedkommande kommune. Veljarane kan likevel gje slengarar til minimum fem kandidatar frå andre lister uavhengig av kor stort kommunestyret er.

Høvet partia har til å prioritere kandidatar, avgrensar likevel innverknaden til veljarane. Dette skjer ved at partia kan gje eit visst tal av dei øvste kandidatane eit stemmetillegg. Vallova avgrensar likevel kor mange kandidatar som kan få stemmetillegg, avhengig av talet på kommunestyreprerantar som skal veljast. Når ei liste får éi stemme, får kandidatar med stemmetillegg ei personstemme som tel 0,25 ekstra i kandidatføringa.

## 1.2.3 Høyringsnotatet

### 1.2.3.1 OM PERSONVAL

I høyringsnotatet gjorde departementet greie for dei prinsipielle omsyna i diskusjonen om personval. Departementet understreka målet om at valordninga skal sikre ein god balanse som tek hand om den innverknaden både veljarane og partia har på val av representantar til Stortinget.

Dagens personvalordning ved stortingsval gjev veljarane høve til å stryke kandidatar og endre rekkjefølgja på kandidatane. Ordninga er derimot forma ut slik at dersom endringane veljarane gjer skal få verknad, må over halvparten gjere den same endringa for dei same kandidatane. Slike listerettingar har derfor aldri hatt effekt på samansetjinga av Stortinget. Det er dei førehandsrangerte listene til partia som har avgjort kva kandidatar som blir valde inn. Med dagens personvalordning er det ikkje mogleg for veljarar å uttrykkje støtte til førstekandidaten på lista til eit parti. Veljarane kan berre renummerere nedover på lista eller stryke desse kandidatane.

Departementet trekte fram fleire faktorar som måtte avvegast i ei vurdering av personvalreglane: 1) sosial og geografisk representasjon, 2) effekten av personvalet på dei politiske styrkeforholda, 3) spørsmål om felles reglar for ulike typar val og 4) veljarinnverknad opp imot kontrollen til partia.

Personvalordningane ved kommuneval har brei og stabil oppslutning blant veljarane. Ved dei siste vala har over 40 prosent av veljarane retta på stemmesetelen ved kommunestyreval, og fleire kandidatar har kome inn på bakgrunn av personstemma. Ved fylkestingsval er derimot personvalordning vesentleg mindre brukt. Når veljarane har uttrykt personpreferanse, har stemmene som oftast gått til kandidatar som partia allereie hadde plassert øvst på listene.

### 1.2.3.2 HISTORIKK

Reglane for personval ved stortingsval har vore uendra sidan 1921. Endringar av reglane er blitt føreslått ved tidlegare høve, og var ein sentral del av gjennomgangen og revisjonen som Vallovutvalet gjorde av vallova i 2001. Vallovutvalet konkluderte med at personvalreglane for alle dei tre vala burde endrast. Departementet viste i høyringsnotatet til tilrådinga om personval frå Vallovutvalet i NOU 2001:3 Velgere, valgordning, valgte. Utvalet trekte fram at rammene for personval burde vere mest mogleg like i dei ulike typane val, at veljarpåverknaden burde aukast betydeleg, og at dei positive preferansane til veljarane skulle vere sentrale gjennom personvalet.

Som følgje av dette arbeidet blei det fremja framlegg om å endre personvalreglane for alle dei tre

typane val for å gje veljarane meir innverknad. Endringane for kommunestyreval og fylkestingsval blei vedtekne, medan tilsvarende endringar for stortingsval ikkje blei vedtekne. Eit sentralt element i debattane i Stortinget har vore ønsket om meir kunnskap og erfaring om korleis endringar i ordninga kan slå ut.

Organisasjonen for tryggleik og samarbeid i Europa (OSSE) sitt kontor for demokrati og menneskerettar (ODHIR) kritiserte i valobservasjonsrapportane sine i etterkant av stortingsvala i 2009 og 2013 at den norske valordninga gav veljarane eit inntrykk av at dei kunne påverke, mens dei i realiteten ikkje kunne det. OSSE rådde til at Noreg endra reglane, anten ved å gje veljarane eit reelt høve til å påverke valet av ein bestemt kandidat ved stortingsval, eller ved å fjerne høvet til å rette på vallistene heilt.

Departementet har følgd opp rapportane frå OSSE og seier seg einig i at det kan oppfattast som eit demokratisk problem at det finst ei personvalordning ved stortingsval som er utan reell verdi.

### 1.2.3.3 UTGREIING OM PERSONVAL

Som følgje av oppmodingsvedtaket frå Stortinget 14. juni 2012 (Dokument 8:191 (2009–2010), jf. Innst. 297 S (2011–2012)) har departementet bede Institutt for samfunnsforskning (ISF) om å greie ut konsekvensane av eventuelle endringar i reglane for personval. Våren 2014 leverte Institutt for samfunnsforskning (ISF) rapporten «Personvalg ved stortingsvalg – konsekvenser av en endring av personvalreglene ved stortingsvalg». Rapporten gjorde greie for tidlegare erfaringar med ulike personvalordningar, med særleg vekt på ordningane ved fylkestingsval og svenske riksdagsval. ISF har også søkt å rekne ut korleis tilsvarende ordningar kan slå ut for stortingsval.

Personvalordninga ser ikkje ut til å ha hatt nokon vesentleg effekt på kandidatutveljinga i dei tre fylkestingsvala der ho er brukt. Både i 2003, 2007 og 2011 er berre éin–to prosent av fylkestingsrepresentantane blitt valde inn på personstemmer aleine. Veljarane har i mindre grad uttrykt personpreferanse, og når det har skjedd, har stemmene som oftast gått til kandidatar som partia allereie hadde plassert øvst på listene. Personval er viktigare for kandidatføringa ved kommunestyreval enn ved fylkestings- og stortingsval. Det er fleire veljarar som rettar på listene, og det er fleire kandidatar som blir valde inn som følgje av personstemmer.

Simuleringane ISF har gjort, gjev eit hint om at personval ved stortingsval vil kunne bli viktigare ved stortingsval enn ved fylkestingsval, og at dei fleste partia vil kunne oppleve at kandidatar blir skifta ut. Dette kjem blant anna av at det er grunn til å tru at fleire veljarar vil gje personstemme ved stortingsval.

Utgreiinga peiker på at all erfaring tilseier at veljarar som regel deler vurderingane til partia, og gjev personstemmer til dei som står øvst på lista. Dei peiker også på at partia vil tilpasse seg nye reglar og for eksempel vurdere å slutte å gje populære politikarar som ikkje lenger ønskjer å blir valde, ein «heidersplass» nedst på lista.

Vidare tyder simuleringane ISF har gjort, på at det å styrkje personvalet ved stortingsval ikkje fører til at kvinnerepresentasjonen blir redusert. Dette skil seg frå dei resultatane ISF har funne ved fylkestingsvala. Der har veljarane gjeve kvinnelege kandidatar noko færre personstemmer enn mannlege. Det kjem i stor grad av at veljarane helst stemmer på toppkandidatane på listene, som ofte er menn.

Rapporten viser også at ei sperregrense på åtte prosent er ein barriere mot at svært få veljarar kan få urimeleg stor innverknad.

ISF viser til ei undersøking der Rokkansenteret har sett på grunnane veljarane gjev for å gje personstemmer ved både kommunestyreval og fylkestingsval i 2003 og 2007. Ho viser at veljarane i stor grad stemmer på kandidatar ut ifrå standpunktet deira i viktige politiske saker. Andre årsaker er den spesielle kjennskapen veljarane har til kandidaten, eller den politiske erfaringa deira. Få veljarar gav opp sosiale faktorar som kjønn, alder eller etnisk bakgrunn som avgjerande for personstemmegivinga.

### 1.2.3.4 FRAMLEGGET FRÅ DEPARTEMENTET

Departementet peiker på at spørsmålet om større innslag av personval bør handle om den prinsipielle problemstillinga om veljarane bør få større innverknad på kven som blir valde til Stortinget. Departementet meiner at det er gode grunnar til å gje veljarane slik auka innverknad, og at ein kan sjå på dette som ei styrking av demokratiet. Departementet peiker på at Vallovutvalet gjorde ei grundig vurdering av spørsmålet og konkluderte med at veljarane bør få meir innverknad på kandidatvalet også ved stortingsval.

I høyringsnotatet drøfta departementet tre alternative ordningar for personval ved stortingsval.

Etter ei samla vurdering føreslo departementet at det ved stortingsval blir innført same personvalordninga som vi har ved fylkestingsval. Dette inneber at veljarane kan gje kandidatar på stemmesetelen éi personstemme. Slik personstemme kan veljarane gje til eit uavgrensa tal kandidatar på lista.

Vidare føreslo departementet at ein føresetnad for at personstemmene skal få effekt, er at ein kandidat må ha fått personstemmer frå minst åtte prosent av veljarane til partiet. Dette inneber ei sperregrense på åtte prosent som må passerast for at valoppgjæret skal ta omsyn til personstemmene. Dersom ingen passerer denne sperregrensa, blir det sett bort frå personstem-

mene, og den opphavlege rekkjefølgja på vallista avgjer kandidatutveljinga. Framlegget inneber at veljarane ikkje lenger kan stryke eller renummerere kandidatar ved stortingsval.

Departementet la vekt på at denne ordninga alle-reie er i bruk ved fylkestingsval, og ho er dermed kjend for veljarane. Det inneber også ei vesentleg forenkling av regelverket og utforminga av stemmesetlar. Det har stor verdi at ordningane som blir brukte ved ulike val, er nokolunde like. Så lenge ikkje sterke demokratiske omsyn taler for noko anna, bør ein streve etter ei enkel og forståeleg valordning som er lett å kjenne att.

#### **1.2.4 Høyringsinstansane**

Det kom inn totalt 61 høyringssvar, av desse hadde 44 merknader. 36 av høyringsinstansane med merknader støttar framlegget frå departementet om å endre personvalreglane ved stortingsval, og åtte går imot.

25 kommunar har gjeve høyringssvar. 22 av desse støttar framlegget, to går imot og éin kommune har sendt blankt svar.

Fleire høyringsinstansar kommenterte at det å endre personvalreglane i tråd med framlegget frå departementet inneber at regelverket blir forenkla, og at det blir større samsvar mellom personvalreglane på tvers av dei ulike vala.

Proposisjonen gjer nærare greie for høyringa.

#### **1.2.5 Vurderingar og framlegg frå departementet**

Departementet noterer seg at eit stort fleirtal av høyringsinstansane støttar framlegget om å endre personvalreglane ved stortingsval. Departementet ser at det ikkje er kome inn nye moment i diskusjonen i høyringsrunden. Høyringsinstansane som er mot ei endring, legg i stor grad vekt på at partia allereie sikrar ein god representasjon. Høyringssvara tek også opp at ordninga kan føre til at kjende kandidatar tener meir på ordninga enn ukjende. Dette er legitime argument, men departementet vurderer det slik at fordelane med å gje veljarane auka innverknad veg opp for det. Erfaringar frå tilsvarande ordningar ved fylkestingsval i Noreg og riksdagsval i Sverige er at veljarane i stor grad deler preferansane til partia, og at det er dei øvste kandidatane som får flest personstemmer.

Departementet vurderer det slik at ein moderat veljarinnverknad over kva kandidatar som blir valde inn, gjev ein meir gunstig balanse mellom partikontroll og veljarmakt. Dei fleste veljarane legg størst vekt på partia og dei store politiske sakene når dei stemmer. Partimedlemskapen og nominasjonsprosessane i partia er, og vil framleis vere, sentrale demokratiske arenaer. Samtidig er det færre veljarar enn

tidlegare som er engasjerte i partia, og det er dermed færre som tek del i kandidatutveljinga ved stortingsval.

Personvalreglane ved stortingsval har vore uendra sidan 1921. Departementet meiner at spørsmålet no er godt nok greidd ut og drøfta og viser til utgreiinga som er gjennomført av Institutt for samfunnsforskning (ISF), som viser at veljarane får noko meir å seie når det gjeld kandidatutveljinga, noko som er formålet med å innføre personvalordning ved stortingsval. Samtidig held partia på ein vesentleg del av kontrollen over kva kandidatar som blir valde.

Departementet meiner at det er formålstenleg med ei sperregrense på åtte prosent. Det gjev ein barriere mot at eit mindretal veljarar skal få urimeleg stor påverknad. Denne sperregrensa er eit godt verkemiddel mot organiserte retteaksjonar, og sikrar at partia får halde på ein stor grad av innverknad. Departementet vil sjå til at den nye personvalordninga blir evaluert, slik at effektane av endringane blir analyserte.

Når valordninga blir endra, er det viktig med godt tilpassa informasjon til veljarane. Departementet vil vere særleg merksam på dette ved ei eventuell lovending. Det blir i dag nytta tre ulike personvalordningar ved norske val, og veljarane kan gje preferansar på fleire måtar. Den ordninga som er føreslått, inneber ei vesentleg forenkling for veljarane. Det blir enklare for veljarane å forstå korleis dei kan rette, og kva effekt rettingane får. Endringa gjer også utforminga av stemmesetlar meir einsarta, og ho følgjer såleis opp kommentaren fullmaktskomiteen har hatt til utforminga av stemmesetlane.

Departementet meiner at oppmodingsvedtaket frå Stortinget er følgt opp, og at høyringsrunden har gjeve eit klart mandat for å gå inn for å endre personvalreglane ved stortingsval. Departementet held på bakgrunn av dette fast ved framlegget i høyringsnotatet om å innføre tilsvarande personvalordning ved stortingsval som i dag blir nytta ved fylkestingsval.

### **1.3 Elektronisk avkryssing i manntalet på valdagen**

#### **1.3.1 Bakgrunn**

Alle veljarar som har stemmerett ved valet, er førte inn i manntalet i ein kommune. Når veljarane stemmer, blir det kryssa av i manntalet, slik at veljararen ikkje får gjeve meir enn éi stemme. Denne avkryssinga er på valdagen blitt gjort i papirmanntal.

Formålet med å innføre elektronisk avkryssing i manntalet på valdagen er at dette gjer det mogleg å avvikle valet meir effektivt på valdagen for veljarar og valfunksjonærar, både i vallokalet, under oppteljinga og ved valoppgjæret. Eit anna omsyn er at elektronisk avkryssing i manntalet mest sannsynleg reduserer talet på feilavkryssingar i manntalet, sidan

funksjonærane i stor grad bruker strekkoden på valkortet til å søkje fram veljaren.

Departementet har utført tre forsøk med elektronisk avkryssing i manntalet på valdagen, og har fått svært gode tilbakemeldingar frå deltakarkommunane. Valadministrasjonssystemet EVA har ein ferdig utvikla funksjon for dette. På bakgrunn av dette fremjar departementet framlegg om å innføre elektronisk avkryssing i manntalet på valdagen som ei frivillig ordning for alle kommunar.

### **1.3.2 Gjeldande rett**

Kommunestyret, eller valstyret etter delegasjon, avgjer kor mange stemmekretsar kommunen skal delast inn i, jf. vallova § 9-3 (1). Framgangsmåten for stemmegjeving på valtinget går fram av vallova § 9-5. Av § 9-5 (2) går det fram at stemmestyret skal krysse av i manntalet ved namnet til veljaren. Vidare går det fram av § 9-5 (3) at veljaren sjølv etter at stemmesetelen er stempla, skal leggje setelen i urna. Kvar enkelt stemmestyre har berre tilgang til manntalet for eigen valkrets.

Veljarar som ikkje er førte inn i den gjeldande delen av manntalet, skal ikkje leggje stemmesetelen i urna, jf. § 9-5 (4) i lova og § 31 i valforskrifta. Dette blir kalla framande stemmer. Vidare går det fram at veljaren sjølv skal leggje stemmesetelen i ein stemmesetelkonvolutt etter at setelen er stempla, og så gje han til stemmestyret. Stemmestyret legg stemmesetelkonvolutten i ein omslagskonvolutt, såkalla særskilt omslag, limer han att og fører namnet, bustadadressa og fødselsdatoen til veljaren på omslaget. Denne stemmegjevinga skal godkjennast av valstyret på eit seinare tidspunkt, jf. vallova § 10-2.

### **1.3.3 Høyringsnotatet**

I høyringsnotatet gjorde departementet greie for rutinen med å krysse av elektronisk i manntalet under førehandsstemmegjevinga for veljarar som gjev førehandsstemme i eigen kommune. Rutinen blei innført i forkant av stortingsvalet 2013. I samband med endringa blei det innført ein beredskapsregel i vallova § 8-4 (3). Formålet med å innføre elektronisk avkryssing i manntalet under førehandsstemmegjevinga var todelt. For det første var det ønskjeleg med ein prosedyre som i tilstrekkeleg grad tek vare på prinsippet om hemmelege val. For det andre meinte departementet at prosedyrar der eit stort tal førehandsstemmer blei lagde i konvolutt, var omstendeleig og burde forenklast.

I høyringsnotatet foreslo departementet å innføre elektronisk avkryssing i manntalet på valdagen og forenkla framgangsmåte for å ta imot framande stemmer som ei permanent, frivillig ordning for alle kommunar.

Formålet med å innføre elektronisk avkryssing i manntalet på valdagen er at dette effektiviserer valavviklinga på valdagen for veljarar og valfunksjonærar, både i vallokalet, under oppteljinga og ved valoppgjeret. Eit anna omsyn er at elektronisk avkryssing i manntalet mest sannsynleg reduserer talet på feilavkryssingar i manntalet, sidan valfunksjonærane i stor grad bruker strekkoden på valkortet til å søkje fram veljaren.

Elektronisk avkryssing på valdagen inneber ein viss risiko. Departementet føreslår derfor å innføre same beredskapsrutine som under førehandsstemmegjevinga, der stemma frå veljaren blir lagd i ein stemmesetelkonvolutt, som igjen blir lagd i ein oransje beredskapskonvolutt saman med valkortet til veljaren. Stemmenne blir kontrollerte og kryssa av i manntalet i ettertid.

Ein konsekvens av ordninga er at stemmesetlar frå veljarar som er manntalsførte i kvar enkelt valkrets, blir talde saman med stemmesetlar frå veljarar som er manntalsførte i andre valkretsar i kommunen, sidan dei blir lagde i same urna. Dette gjer at den kretsvisse rapporteringa av dei opptalde stemmesetlane viser resultat frå veljarar som høyrer til ulike kretsar. Det elektroniske manntalet vil derimot vise kor mange veljarar som møter fram i kvar enkelt valkrets. Det blir dermed mogleg å rapportere på fram møte i kvar enkelt valkrets basert på kryss i manntalet.

I høyringsnotatet omtalte departementet forsøka med elektronisk avkryssing i manntalet på valdagen som er blitt gjennomførte ved dei tre siste vala.

### **1.3.4 Høyringsinstansane**

Det kom inn totalt 63 høyringssvar, av desse hadde 55 merknader. Alle høyringsinstansane støttar framlegget frå departementet, eller dei har ingen merknader til framlegget.

Justis- og beredskapsdepartementet tilrår at det blir gjeve ein forskriftsheimel i ny § 9-5a om behandling av stemmesetlar frå veljarar som allereie er kryssa av i manntalet.

Proposisjonen gjer nærare greie for høyringa.

### **1.3.5 Vurderingar og framlegg frå departementet**

På bakgrunn av dei gjennomgåande positive tilbakemeldingane frå både forsøkskommunane og høyringsinstansane, føreslår departementet at elektronisk avkryssing i manntalet på valdagen og forenkla framgangsmåte for mottak av framande stemmer blir innført som ei frivillig ordning for kommunane. Kommunar som ønskjer å nytte elektronisk avkryssing i manntalet på valdagen, må leggje til rette for dette i alle vallokala i kommunen. Vidare må kommunar som nyttar denne ordninga, rekne med at

valførebuingane kan bli meir ressurskrevjande, og at det særleg kjem til å vere behov for IKT-kompetanse. På bakgrunn av dette meiner departementet at det er formålstenleg at ordninga er frivillig for kommunane.

Departementet understrekar at det er viktig at kommunane som vel å nytte ordninga, er ansvarlege for å setje seg inn i risikoen knytt til elektronisk avkryssing i manntalet på valdagen. Kommunen må sjølv ta initiativ til risikoreduserande tiltak.

Framlegget inneber at det blir lovfesta ein beredskapsrutine som blir sett i verk ved straumbrot eller kommunikasjonsbrot mot manntalet. Lovregelen fører til at veljaren ikkje kan leggje stemmesetelen rett i urna, og at det blir nytta eit eige beredskapsomslag. Vidare blir det føreslått at det er valstyret som skal kontrollere og godkjenne slike beredskapsstemmer. I kommunar med todagarsval må eventuelle beredskapsstemmer som er komne inn på søndag, behandlast og kryssast av i det elektroniske manntalet før vallokala opnar på måndag. Dette medverkar til at manntalet er oppdatert når vallokala opnar måndag.

Som ein av høyringsinstansane trekkjer fram, meiner departementet at det er eit viktig prinsipp at veljarane skal ha tilgang til vallokale i nærområdet sitt. Kommunar bør ikkje slå saman valkretsar berre som ei direkte følge av at det blir innført elektronisk avkryssing i manntalet, sjølv om den nye rutinen kjem til å forenkle og effektivisere valhandlinga. Kommunane må framleis ta vare på prinsippet om godt tilgjenge ved val.

Kommunane vil sjølve vere ansvarlege for å setje opp konfigurasjonen for elektronisk avkryssing i manntalet. Departementet vil informere kommunane om rutinar og fristen for dette i god tid før valet i 2017.

## 1.4 For seint innkomne førehandsstemmer

### 1.4.1 Bakgrunn

Departementet har ved tidlegare høve drøfta om det bør setjast i verk tiltak for å redusere talet på for seint innkomne førehandsstemmer. Departementet varsla seinast i Prop. 83 L (2014–2015) at det i samband med valet i 2015 kjem til å bli gjennomført undersøkingar for å kartleggje omfanget av for seint innkomne førehandsstemmer. Departementet varsla i same proposisjonen at når det blir innført eventuelle endringar i postlova som påverkar førehandsstemmegjevinga, vil departementet på nytt vurdere endringar i fristane før stortingsvalet i 2017.

Ny postlov blei vedteken av Stortinget i juni 2015 og tok til å gjelde 1. januar 2016. Ein konsekvens av denne lova er at Posten ikkje har leveringsplikt av

post på laurdagar. Departementet vurderer det derfor slik at det er naudsynt å sjå på eventuelle fristendringar, for å sikre at denne endringa ikkje fører til ein vesentleg auke i for seint innkomne førehandsstemmer ved stortingsvalet i 2017. Laurdagen før valdagen er svært viktig for å sende førehandsstemmer, sidan dette er den siste ordinære postdistribusjonsdagen før valdagen.

### 1.4.2 Gjeldande rett

Veljarar kan førehandsstemme i alle kommunane i landet. Det følgjer av vallova § 8-1 (2) at førehandsstemmegjevinga innanriks skal avsluttast fredag før valdagen. Det er ikkje gjeve opp noko klokkeslett. Førehandsstemmer som skal godkjennast og telje med i valoppgjeret, må vere komne inn til valstyret seinast valdagen kl. 21. Stemmer som kjem etter denne fristen, skal forkastast, jf. vallova § 10-1 bokstav g.

Ei innskjerping av valforskrifta i juni 2015 seier i § 27 (8) at førehandsstemmer komne inn dei siste to vekene av førehandsstemmeperioden skal sendast vidare til heimkommunen til veljaren kvar dag for å sikre at flest mogleg førehandsstemmer kjem fram innan fristen kl. 21 på valdagen. Ved framsendinga av omslagskonvoluttane skal det brukast sendingskonvoluttar.

Veljarar som oppheld seg i utlandet, kan førehandsstemme på norske utanriksstasjonar og hos stemmemottakarar oppnemnde av departementet. Utanriks stemmegjeving skal avsluttast nest siste fredag før valdagen, jf. vallova § 8-1 (2). Det er ikkje sett nokon frist for når utanriksstemmene seinast skal sendast heimkommunen til veljaren. Departementet har likevel gjeve ut ein rettleiar for stemmemottakarar ved førehandsstemmegjeving utanriks.

### 1.4.3 Høyringsnotatet

I høyringsnotatet la departementet fram problemstillinga om førehandsstemmer som er komne inn for seint, og viste til at temaet har vore drøfta og behandla i Stortinget fleire gonger. Departementet gjorde greie for erfaringane frå kommunestyre- og fylkestingsvalet 2015.

Departementet viste deretter til at problemstillinga er endra sidan den førre drøftinga, ved at ei ny postlov som frittek Posten frå leveringsplikta på laurdagar, er vedteken.

Departementet bad om innspel frå høyringsinstansane på kva tiltak som eventuelt skal setjast i verk for å sikre at talet på for seint innkomne førehandsstemmer held seg på eit så lågt nivå som mogleg, også etter endringane i postlova. Departementet la fram tre alternativ for vurdering.

#### 1.4.4 Høyringsinstansane

Det kom inn til saman 63 høyringssvar, 55 av desse hadde merknader. 21 høyringsinstansar støttar alternativet om å flytte fristen for veljaren til å gje førehandsstemme frå fredag før valdagen til torsdag før valdagen. Åtte høyringsinstansar støttar framlegget om å flytte fristen for godkjenning av førehandsstemmer til tysdag etter valdagen. 17 høyringsinstansar ønskjer ikkje lovendingar og rår til at departementet får ein avtale med Posten om unntak for laurdagslevering.

Proposisjonen gjer nærare greie for høyringa.

#### 1.4.5 Vurderingar og framlegg frå departementet

Det er vesentleg å sikre at ei stemme som er gjeven innanfor fristen, tel med i valoppgjeret. For å hindre at talet på for seint innkomne førehandsstemmer aukar som følgje av at post ikkje lenger skal leverast på laurdagar, meiner departementet det er viktig at tidsrommet for å levere førehandsstemmer blir utvida.

Det å sikre godt tilgjenge for veljarane til å kunne stemme er sentralt for arbeidet med val, både hos statleg styringsorgan og kommunar.

Det å endre fristen for å førehandsstemme grip direkte inn i det høvet veljarane har til deltaking. Fristen har vore uendra sidan 1997, og departementet vurderer det som lite ønskjeleg å endre denne til ulempe for veljaren. Tidlegare erfaringar viser at det å endre fristar kan føre til klager og negativ merksemd etter valet. Dette var blant anna tilfellet i 2003, då ein del vallokale stengde éin time tidlegare og fleire veljarar ikkje fekk stemt. Det tek tid for veljarar å venje seg til nye reglar, og vi må rekne med ein del uro i dei første vala.

Eit stort tal førehandsstemmer blir gjevne den siste opningsdagen i førehandsstemmeperioden. På landsbasis kom det inn om lag 107 000 førehandsstemmer på den aktuelle fredagen ved stortingsvalet i 2013 og om lag 75 500 førehandsstemmer fredag før valdagen i 2015. Det svarer til rundt tolv prosent av dei som førehandsstemmer ved ulike val.

Ved å flytte fristen for å godkjenne resultatet til tysdag etter valdagen, blir det endelege valoppgjeret klart på eit noko seinare tidspunkt. Departementet meiner at eit raskt og korrekt valresultat er viktig, men meiner samtidig at omsynet til det høvet veljaren skal ha til å stemme, veg tyngre. God resultatrapportering av dei førebelse oppteljingane kjem dessutan til å bidra til at vi framleis kjem til å ha ein god indikasjon på det endelege resultatet omtrent på same tidspunkt som i dag.

For å sikre at førehandsstemmer som er gjevne innanfor fastsette fristar, skal telje med i valoppgjeret, framjar departementet framlegg om å flytte tids-

punktet for å godkjenne førehandsstemmer frå valdagen kl. 21 til tysdag etter valdagen kl. 17. Som ein konsekvens av framlegget framjar departementet også framlegg om å flytte fristen for å søkje seg ført inn i manntalet frå valdagen kl. 21 til tysdag etter valdagen kl. 17.

Det følgjer av høyringsuttalen frå Posten at det kan bli aktuelt å innføre éin felles brevstraum med to dagars framsendingstid av all brevpost i 2017. Der som dette blir innført før stortingsvalet blir halde i september 2017, vil det kunne føre til ytterlegare utfordringar med å levere førehandsstemmer. Framlegget til endring av frist for å godkjenne førehandsstemmer, vil etter departementet si vurdering ta omsyn til at det framleis er to kvardagar til å bringe fram førehandsstemmer per post etter at vallokala er stengde fredag kveld. Før lokalvalet i 2015 blei det sett i verk ei rekkje rutineendingar for sending av førehandsstemmer, som har ført til at talet på for seint innkomne førehandsstemmer har gått ned samanlikna med 2013. Desse tiltaka vil også halde fram. Om det er behov vil departementet ta initiativ til å greie ut om det finst aktuelle ekspresstenester i marknaden som gir eit godt tenestetilbod. Det finst ikkje elektroniske løysingar som ivaretar prinsippet om hemmeleg val.

Dei utfordringane Posten peiker på, ønskjer departementet å leggje til rette for å løysa på best mogleg måte. Departementet vil difor i god tid før valet ta initiativ til ein prosess som finn gode løysingar, enten i marknaden gjennom ein anbodsrunde, eller i samarbeid med Posten. Det er viktig at ein tilbydar har tilstrekkeleg tid til å førebu levering. Departementet vil også sjå på meir langsiktige løysingar fram mot valet i 2019.

### 1.5 Reglar for fritak ved kommunestyre- og fylkestingsval

#### 1.5.1 Bakgrunn for lovframlegget

Reglane i vallova om retten til å krevje seg fritaken frå å stå på valliste ved kommunestyreval og fylkestingsval blei endra på bakgrunn av Prop. 64 L (2010–2011). Denne endringa tok først til å verke ved lokalvalet i 2015.

Departementet har i samband med valet i 2015 fått førespurnader som tyder på at ordlyden i vallova § 3-4 (2) og (3) kan misforståast. Det blir sagt at det kan sjå ut til at teksten opnar for at ein som er vald, i visse tilfelle kan gjere fritaksgrunnar gjeldande etter at han eller ho er blitt vald. Departementet meiner derfor at lovteksten bør presiserast og forenklast.

Ved lov av 13. mai 2011 (i kraft 1. januar 2012) ble vallova § 3-4 (1) endra og fekk følgjande ordlyd:

«Rett til å kreve seg fritatt fra valg til fylkesting og kommunestyre har den som avgir skriftlig erklæ-

ring om at vedkommende ikke ønsker å stille til valg på den aktuelle valglisten.»

Samtidig blei fritaksgrunnane som tidlegare var spesifikt nemnde i lova, oppheva som overflødige. Lovendringa inneber ein generell rett til å krevje fritak frå å stille til val til kommunestyre og fylkesting. Det er ikkje naudsynt med noka grunngeving for kravet. Det som blir kravd, er ei skriftleg erklæring, med eigenhendig underskrift, frå den som vil bli fritaken. Erklæringa må setjast fram for rette valorgan innan den fristen organet fastset.

Spørsmålet er om ein kan nekte å ta imot valet dersom ein kan vise til ein fritaksgrunn.

Vallova § 3-4 (2) og (3) lyder:

«(2) Kandidater som er satt opp på listeforslag må søke om fritak innan den frist fylkesvalgstyret eller valgstyret setter, ellers tapes retten til å strykes fra listeforslaget. Den som har fritaksgrunn, men som unnlater å påberope seg retten til fritak frå å stå på liste, kan ikke påberope seg dette forhold som fritaksgrunn etter å ha blitt valgt.

(3) En valgt representant eller vararepresentant som ikke plikter å motta valget, må sende skriftlig melding om valget mottas eller ikke, innen tre dager etter å ha mottatt melding om valget. Ellers anses valget mottatt.»

### 1.5.2 Vurderingar og framlegg frå departementet

Intensjonen med lovendringa frå 2011 var å gjere det mogleg for personar å nekte å stå på valliste, utan at dei måtte gje opp ein fritaksgrunn. Lovendringa inneber ei avgrensing i ombodsplikta, som er eit sentralt prinsipp i norsk rett på dette området. Lovendringa blei kombinert med ei viss innskjerping i høvet til å kunne krevje fritak etter at ein var blitt vald. Dette følgjer av nr. 2 andre punktum.

Nr. 3 i paragrafen blei ikkje endra i 2011. Dette kan gje inntrykk av at det framleis er mogleg å nekte å ta imot val ved å vise til ein fritaksgrunn, sjølv om ein ikkje har kravd å bli stroken av listeframlegget. Eit slikt inntrykk vil ikkje vere i samsvar med føresetnaden som ligg til grunn for endringa av § 3-4 (1).

Departementet meiner at lovteksten i § 3-4 bør presiserast og forenklast for å klargjere den rettslege realiteten. Det bør gå klart fram at den som lèt vere å krevje seg fritaken innan den fristen valstyret set, ikkje kan nekte å ta imot val.

Vallova §§ 11-11 og 11-13 fastset at fylkesvalstyret og valstyret skal «underrette de valgte representantene og vararepresentantene om valget og opplyse om retten til å søke om fritak fra valg.»

Sidan ein vurderer det slik at retten til å søkje om fritak frå val etter at ein har blitt vald har falle bort, føreslår departementet at plikta valorganet har til å

opplyse om retten til å søkje om fritak frå val, bør opphevast.

Få høyringsinstansar har uttalt seg om å endre vallova § 3-4. Av dei som har kommentert framlegget, støttar alle ei slik presisering av lovregelen.

### 1.6 Økonomiske og administrative konsekvensar

Framlegget til endringar i personvalordninga ved stortingsval har ikkje betydelege økonomiske eller administrative konsekvensar. I det elektroniske valadministrasjonssystemet (EVA) må det utviklast ei løysing for å telje opp personstemmer ved stortingsval. Det ligg likevel føre ei slik løysing for fylkestingsval, som kan vere grunnlag for å utvikle ei tilsvarende løysing for stortingsval. Framlegget inneber at personvalordningane ved dei ulike vala blir forenkla. Dette gjer regelverket meir brukarvennleg og tilgjengeleg for både veljarar, politiske parti og valmedarbeidarar.

Det følgjer av prinsippa i vallova for å telje opp stemmer ved stortingsval at kommunen først tel opp stemmene i ei førebels og ei endeleg teljing. Stemmene blir deretter overleverte til fylkeskommunen, som gjennomfører ei kontrollteljing og registrerer rettingar som veljaren har gjort på stemmesetelen. Dette inneber at det endelege resultatet av personvalet ved stortingsval først er klart når fylkeskommunane har gjort ferdig opteljinga si. Departementet vil sjå nærare på korleis dette kan rapporterast på ein mest mogleg formålstenleg måte.

Det å innføre elektronisk avkryssing i manntalet påfører kommunane meirkostnader. Desse kostnadene er i hovudsak knytte til innkjøp av naudsynt hardware og infrastruktur, og også til å dekkje meirarbeid i førebuingssfasen.

Ei forskyving av fristen for å godkjenne førehandsstemmene vil kunne påføre kvart enkelt valstyre noko meir arbeid, men det har elles ingen vesentlege økonomiske eller administrative kostnader. Valstyra vil sannsynlegvis måtte ta ein pause i opteljinga mens dei ventar på førehandsstemmer som er på veg i posten.

### 1.7 Merknader til dei enkelte føresegnene

#### Til § 2-7 (3)

Dei som bur i utlandet og er registrerte med opphald i utlandet i meir enn ti år, kan søkje om å bli førte inn i manntalet. Departementet føreslår å forskyve fristen frå valdagen kl. 21 til dagen etter valdagen kl. 17.

Dette har samanheng med at departementet føreslår å forskyve fristen for når førehandsstemmegjevinga må vere komen inn for å kunne godkjennast, tilsvarende. Dei to fristane heng nøye saman.



**Til § 3-4 (2) og (3)**

Framlegga fører til at lovteksten blir presisert og forenkla for å klargjere den rettslege realiteten som følgjer av lovendingane av 2011, der lovreglane om nærare oppgjevne fritaksgrunnar blei oppheva. Likevel blei ikkje reglane om retten til å krevje å bli fritaken etter at ein kandidat er vald, endra tilsvarande, slik at det kan sjå ut som om kandidaten har ein fritaksrett, sjølv om han eller ho ikkje har kravd å bli stroken av eit listeframlegg.

Framlegga inneber at den som lèt vere å krevje å bli stroken av eit listeframlegg til kommunestyreval og fylkestingsval innan den fristen valstyret eller fylkesvalstyret set, ikkje kan krevje fritak med heimel i vallova etter å ha blitt vald.

**Til § 7-2 (1)**

Departementet føreslår at veljarane skal ha dei same høva til å gjere endringar på stemmesetlane ved stortingsval som det som gjeld ved fylkestingsval. Veljarane kan gje ei personstemme til kandidatar ved å setje eit merke ved kandidatnamnet. Samtidig fell høvet til å stryke namn og nummerere om kandidatrekkjefølgja bort. Dersom veljaren har gjort slike endringar, fører ikkje det til at stemmesetelen skal forkastast. Ein skal sjå bort frå endringane ved oppteljing og valoppgjjer.

**Til § 8-1 (3)**

Framlegget er ein konsekvens av framlegget om å forskyve fristen for når førehandsstemmegjevinga må vere komen inn til valstyret.

**Til § 9-5 a**

Paragrafen er ny og regulerer korleis stemmegjevinga og oppteljinga skal gjennomførast dersom kommunen vedtek å nytte ei ordning med elektronisk avkryssing i manntalet.

**Til nr. 1:**

Kommunen kan vedta å ta i bruk ei ordning med elektronisk avkryssing i manntalet på valdagen. Ordninga vil vere frivillig for kommunen. Dersom kommunen vedtek å ta i bruk ordninga, må ho gjennomførast i alle stemmelokala i kommunen.

Ved ei ordning med elektronisk avkryssing i manntalet gjeld reglane om stemmegjeving i vallokalet på valdagen, med unntak av reglane om korleis stemmegjevingar frå veljarar som er manntalsførte i andre delar av manntalet («framande stemmer»), skal behandlast.

Dette inneber at prosedyrane i vallova skal følgjast når det gjeld

- retten veljarane har til å stemme etter kvart som dei møter fram
- plikta veljarane har til å legitimere seg dersom dei er ukjende for stemmemottakaren
- kravet om at veljarane i einerom og usett brettar saman stemmesetelen, leverer han til stemmemottakaren for stempling og sjølv legg stemmesetelen ned i urna
- retten veljarane har til naudsynt hjelp når dei har behov for det
- forsegling av urner

**Til nr. 2:**

Stemmestyret skal krysse av i manntalet for alle med stemmerett i kommunen, uansett om dei er førte inn i den gjeldande delen av manntalet.

**Til nr. 3:**

Det gjeld ingen særlege reglar for stemmegjevingar frå veljarar som ikkje er manntalsførte i den gjeldande delen av manntalet. Når stemmesetelen er stempla, skal veljaren leggje han ned i urna. Alle stemmesetlar som ligg i urna, skal teljast opp samla, uavhengig av om veljaren er manntalsført i den gjeldande delen av manntalet eller ikkje. Dette fordi det ikkje vil vere mogleg å fordele dei stemmesetlane som ligg i urna, til dei ulike delane av manntalet. Avkryssinga i manntalet vil likevel vise veljaroppslutninga i dei ulike kretsane i kommunen.

**Til nr. 4:**

Det skal fastsetjast beredskapsrutinar som skal setjast i verk dersom det oppstår straumbrot eller kommunikasjonsbrot mot manntalet i ein kommune som har teke i bruk elektronisk avkryssing. Veljarar som stemmer i periodar med straumbrot, kan ikkje leggje stemmesetelen i urna. Slike stemmer skal behandlast som beredskapsstemmer. Veljaren skal leggje stemmesetelen, etter at han er stempla, i ein stemmesetelkonvolutt. Deretter skal stemmesetelen leggjast saman med valkortet i ein beredskapskonvolutt. Valstyret skal kontrollere og godkjenne beredskapsstemmene. Dersom kommunen har todagarsval, må eventuelle beredskapsstemmer som er komne inn på søndag, behandlast og kryssast av i det elektroniske manntalet før vallokala oppnar på måndag.

**Til § 10-1 (1) bokstav g**

Departementet føreslår at førehandsstemmegjevingane må vere komne inn til valstyret innan kl. 17 dagen etter valdagen for at dei skal kunne godkjennast. Framlegget inneber at fristen blir forskoven frå kl. 21 på valdagen.

**Til § 11-5 (1)**

Framlegget inneber at veljarane får høve til å påverke personvalet ved stortingsval.

Departementet føreslår – som ved fylkestingsval – at kandidatar må oppnå eit tal på personstemmer som svarer til minst åtte prosent av stemmetalet til lista for at personstemmene kan få noko å seie for kandidatkåringa. Dersom fleire kandidatar får meir enn åtte prosent, skal dei rangerast etter talet på personstemmer. Dette kan illustrerast med følgjande eksempel:

Ei liste får vald tre representantar til Stortinget. Dei tre øvste kandidatane på lista får følgjande tal personstemmer – i prosent av stemmetalet til lista:

Kandidat A, som er nr. 1, får 8 prosent  
Kandidat B, som er nr. 2, får 9 prosent  
Kandidat C, som er nr. 3, får 10 prosent

Ved valoppgjæret blir rekkjefølgja slik:

1. Kandidat C
2. Kandidat B
3. Kandidat A

**Til § 11-11**

Framlegget inneber at den plikta fylkesvalstyret har til å varsle dei valde representantane og vararepresentantane om retten til å krevje seg fritakne, blir oppheva. Dette heng saman med at vallova ikkje lenger har reglar om rett til fritak etter at ein representant er blitt vald.

**Til § 11-13**

Framlegget inneber at den plikta valstyret har til å varsle dei valde representantane og vararepresentantane om retten til å krevje seg fritakne, blir oppheva. Dette heng saman med at vallova ikkje lenger har reglar om rett til fritak etter at ein representant er blitt vald.

**2. Komiteens merknader**

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Jette F. Christensen, lederen Martin Kolberg og Anne Odenmarck, fra Høyre, Erik Skutle og Michael Tetzschner, fra Fremskrittspartiet, Tom E. B. Holthe og Helge Thorheim, fra Kristelig Folkeparti, Hans Fredrik Grøvan, fra Senterpartiet, Per Olaf Lundteigen, fra Venstre, Abid Q. Raja, fra Sosialistisk Venstreparti, Bård Vegar Solhjell, og fra Miljøpartiet De Grønne, Rasmus Hansson, viser til at proposisjonen inneholder for-

slag til endring av personvalgreglene ved stortingsvalg, elektronisk avkryssing i manntallet på valgdagen, fristfastsettelse for å sikre innkomne forhåndsstemmer avgitt innenfor fristen, samt en verbal endring i regelverket for fritak for å motta valg etter kommune- og fylkestingsvalg. Komiteen vil behandle temaene i nevnte rekkefølge.

**Personvalg ved stortingsvalg**

Komiteen viser til at reglene for personvalg ved stortingsvalg har stått uforandret siden 1921.

Komiteen minner om at Valglovutvalget i NOU 2001:3 Velgere, valgordning, valgte, anbefalte at velgerinnflytelsen ved valg av kandidater burde økes betydelig, og at de løsninger som ble valgt var så like som mulig, slik at velgerne i minst mulig grad må forholde seg til svært forskjellige ordninger. Utvalget fremhevet den gang at rammene for personvalg burde være mest mulig like valgene til alle demokratinivåer.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Senterpartiet, Venstre og Miljøpartiet De Grønne vil hevde at strykningsadgang i kombinasjon med personstemmetillegg ville styrket velgerpåvirkningen ytterligere, og at denne adgangen burde gjeninnføres ved valg på kommunestyre, selv om valgordningen i så fall ville avvike litt fra den foreslåtte for stortingsvalg.

Komiteen har merket seg at Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE) i forbindelse med valgobservasjoner i Norge i 2009 og 2013 kritiserte den norske valgordningen fordi den gir velgerne et inntrykk av å kunne påvirke, mens de i realiteten ikke har kunnet det. OSSE har anbefalt Norge å endre reglene, enten ved å gi velgerne en reell mulighet til å påvirke eller fjerne rettingsadgangen som ikke har praktisk betydning.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Arbeiderpartiet, sier seg enig i departementets vurdering av at det er et demokratisk problem at det finnes en personvalgordning ved stortingsvalg som er uten reell verdi.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet, Venstre og Miljøpartiet De Grønne er kjent med at modellkjøringer Institutt for Samfunnsforskning (ISF) har foretatt, indikerer at personvalg vil kunne bli viktigere ved stortingsvalg enn ved fylkestingsvalg, og at de fleste partiene vil kunne oppleve at kandidater blir skiftet ut. Det antas at flere velgere vil gi personstemme ved stortingsvalg. Det kan oppstå utilsiktede virkninger i form av sterkere per-

sonfokuserte kampanjer, og at partiene vil kunne oppleve at enkeltrepresentanter blir mer opptatt av å fremheve seg selv på bekostning av andre, men samtidig at det vil være opp til partiene å etablere etiske retningslinjer eller annen veiledning. Et annet spørsmål er om ordningen kan premiere kontroversielle kandidater, da ingen strykingsadgang ville kunne balansere ut synet på en kandidat som velgerne ikke ønsker, ofte av de samme grunner som gjør vedkommende populær hos andre.

Disse medlemmer erkjenner at organiserte kampanjer vil kunne innvirke i urimelig grad på personrekkefølgen, men vil anta at en sperregrense på åtte prosent av partiets velgere som kreves for å ta personstemmene i betraktning, vil være en tilfredsstillende barriere mot at svært få og velorganiserte velgere får urimelig stor innvirkning.

Komiteen er også kjent med at en undersøkelse i regi av Rokkansenteret analyserte grunnene velgerne oppgir for å gi personstemmer, ved både kommunestyrevalg og fylkestingsvalg i 2003 og 2007. Undersøkelsen tyder på at velgerne i stor grad stemmer på kandidater ut fra politisk profil, erfaring og kompetanse, og i mindre grad vektlegger sosiale faktorer som kjønn, alder eller etnisk bakgrunn.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Arbeiderpartiet, viser til at det kan antas at personlige egenskaper fremover vil kunne bli en viktigere faktor enn bakgrunn, men at dette uansett er noe en i større grad vil overlate til velgerne å ta stilling til.

Flertallet mener at spørsmålet om større innslag av personvalg dreier seg om den prinsipielle problemstillingen om velgerne bør få større innvirkning på hvilke personer som skal representere dem på Stortinget. Flertallet mener at det har de beste grunner for seg å sikre velgerne økt gjennomslag, og at vi kan se på dette som en styrking av demokratiet.

Flertallet sier seg enig i departementets vurdering av at det også er et vesentlig hensyn å la partiene få anledning til å prioritere mellom egne kandidater.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet, Venstre og Miljøpartiet De Grønne har merket seg at departementet, etter å ha vurdert flere varianter, etter en samlet vurdering foreslår at det ved stortingsvalg blir innført samme personvalgordning som gjelder ved fylkestingsvalg. Dette innebærer at velgerne kan gi kandidater på stemmeseddelen én personstemme, men til så mange kandidater på listen man måtte ønske.

Komiteens medlem fra Senterpartiet vil vise til at den direkte bakgrunnen for forslaget om å endre reglene for personvalg ved stortingsvalg er følgende anmodningsvedtak enstemmig vedtatt i Stortinget 14. juni 2012, i forbindelse med Stortingets behandling av Innst. 297 S (2011–2012):

«Stortinget ber regjeringen utrede endringer av valgordningen for stortingsvalg slik at velgerne gis mulighet til å påvirke rekkefølgen av partienes kandidater, samtidig som hensyn til partienes mulighet til å sikre innflytelse over hvilke kandidater som velges, sikres. Stortinget ber om at en slik reform for stortingsvalg utredes slik at den eventuelt nye valgordningen kan innføres ved stortingsvalget i 2017.»

Dette medlem viser til Senterpartiets prinsipp- og handlingsprogram 2013–2017 der det framgår at «Senterpartiet vil arbeide for en valgordning som gir velgerne større direkte makt over personsammensetningen på Stortinget».

Dette medlem vil vise til at det er uforsvarlig å avgi innstilling vedrørende endring av valgloven vedrørende personvalg ved stortingsvalg, når saksordfører ikke kom med sin merknad før 31. mai. Dette medlem mener derfor at avgivelse av innstilling på dette punkt bør utsettes til neste sesjon. Eventuelle endringer når det gjelder personvalg ved stortingsvalg vil da først kunne bli praktisert ved valget i 2021. Siden nominasjonsarbeidet for stortingsvalget 2017 er i full gang allerede, vil utsettelse til neste sesjon også være en klok og nødvendig avgjørelse.

Dette medlem vil på denne bakgrunn fremme følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake med et nytt forslag til endringer i valgloven § 7-2 og § 11-5 første ledd (personvalg ved stortingsvalg), hvor også merknader og forslag i denne innstilling er vurdert. Lovendringen foreslås iverksatt fra stortingsvalget i 2021.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti vil subsidiært støtte forslaget fra Senterpartiet.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Kristelig Folkeparti, Venstre og Miljøpartiet De Grønne støtter forutsetningen om at en kandidat, eller flere, må ha fått personstemmer fra minst åtte prosent av de avgitte stemmer på partiet for at det skal bli tatt hensyn til personstemmene.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Venstre og Miljøpartiet De Grønne mener at en personvalgordning der velgerne kan gi et uav-

grenset antall kandidater på listen en personstemme, og med en sperregrense på åtte prosent, representerer en rimelig avveining mellom partikontroll og velgerinnflytelse. Velgerne får noe mer å si når det gjelder kandidatrekkefølgen, noe som er formålet med å innføre en slik ordning ved stortingsvalg. Samtidig beholder partiene en vesentlig del av kontrollen over hvilke kandidater som kan bli valgt.

Disse medlemmer antar at en sperregrense på åtte prosent vil være en rimelig høy terskel mot at svært få velgere kan få urimelig stor påvirkning.

Disse medlemmer støtter regjeringens forslag til § 7-2 og § 11-5 første ledd:

«§ 7-2 skal lyde:

§ 7-2 *Endringer på stemmeseddelen*

(1) Velgeren kan ved *stortingsvalg*, fylkestingsvalg og kommunestyrevalg gi kandidater på stemmeseddelen én personstemme. Dette gjøres ved å sette et merke ved kandidatens navn.

(2) Velgeren kan ved kommunestyrevalg også gi en personstemme til kandidater på andre valglister. Dette gjøres ved å føre disse kandidatnavnene opp på stemmeseddelen. Slik personstemme kan gis til et antall kandidater som tilsvarer en fjerdedel av det antall medlemmer som skal velges til kommunestyret. Uavhengig av kommunestyrets størrelse kan det likevel alltid gis personstemme til minimum fem kandidater fra andre lister. Når velgeren gir personstemme til valgbare kandidater på andre lister, overføres et tilsvarende antall listestemmer til den eller de listene disse kandidatene står oppført på.

(3) Andre endringer på stemmeseddelen teller ikke med ved valgoppjøret.»

«§ 11-5 første ledd skal lyde:

(1) Når det er avgjort hvor mange distriktsmandater en valgliste skal ha, fordeler fylkesvalgstyret *representantplassene* til kandidatene på listen. Kandidater som ikke er valgbare, settes ut av betraktning. *Kandidater på listen som har oppnådd et personlig stemmetall på minst åtte prosent av listens stemmetall, kåres i rekkefølge etter antall mottatte personlige stemmer. Øvrige kandidater kåres på grunnlag av deres rekkefølge på listen.* Opptellingene fortsetter på samme måte inntil alle de representantplassene listen skal ha, er besatt. Oppnår flere kandidater samme resultat, er den opprinnelige rekkefølgen på listen avgjørende.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet viser til at de politiske partiene gjennomfører sine nominasjoner gjennom brede demokratiske prosesser, og at de oftest søker å ta hensyn til kjønn, geografi, aldersgrupper, yrkesbakgrunn og andre for-

hold i tillegg til personlige egenskaper hos kandidatene. Slik søkes det å sikre at hele landet er representert på Stortinget. Departementets forslag om å endre reglene for personvalg ved stortingsvalg vil svekke muligheten partiene har til å sikre slik representasjon.

Disse medlemmer viser til at et tilsvarende forslag ble fremmet av regjeringen Bondevik II i Ot.prp. nr. 45 (2001–2001), og at forslaget ble avvist av et flertall i Stortinget. I Innst. O. nr. 102 (2002–2003) fremgår det:

«Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti, slutter seg ikke til forslaget om å åpne for at velgerne skal kunne gi kandidater på stemmeseddelen én personstemme ved stortingsvalg, jf. omtale innledningsvis.»

Disse medlemmer viser til at en åpning for at personstemmer tilsvarende åtte prosent av stemmetallet på en stortingsliste kan endre kandidatrekkefølgen, gjør at en relativt liten andel av en listes velgere vil kunne få urimelig stor innvirkning, og avgjøre hvem som velges inn på Stortinget fra listen. Organiserte velgeraksjoner som arbeider for enkeltsaker eller som er opptatt av bestemte geografiske områder, vil kunne påvirke representasjonen på bekostning av flertallet av listens velgere. Særlig når det gjelder utjevningsmandater som fordeles til mindre partier i små fylker, vil antallet velgere som skal til for å endre kandidatrekkefølgen kunne være lavt.

Disse medlemmer viser til at Institutt for samfunnsforskning på oppdrag fra departementet har utredet konsekvensene av eventuelle endringer i reglene for personvalg. Resultatet finnes i ISFs rapport 2014:08. Her belyses ulike erfaringer og effekter. Det fremgår av rapporten:

«Analyser av lokalvalgene i Norge viser at listetterne utgjør en nokså aktiv lokalpolitisk elite. En stor andel av partimedlemmene retter på listene, og listeretting er blant annet fremstilt som en tilleggsarena for den kommunalpolitiske eliten, en forlengelse av partienes nominasjonsprosesser (Bjørklund 1999). En analyse av deltakelsen i personvalget i 2007 visste at menn, yngre, politisk interesserte, velgere som hadde lokalpolitiske verv, og velgere bosatt i mindre kommuner hadde større tilbøyelighet til å personstemme enn andre velgere (Christensen m.fl. 2008: 29).»

På denne bakgrunn stiller disse medlemmer spørsmål ved om departementets forslag vil gi reelt økt demokrati for flertallet av velgerne. I ISFs rapport slås det også fast at det er lite som tyder på at personvalg har positive effekter for valgdeltakelse.

Med bakgrunn i ovenstående vil disse medlemmer ikke støtte regjeringens forslag om å innføre tilsvarende personvalgordning ved stortingsvalg som i dag benyttes ved fylkestingsvalg.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet mener forslaget til endringer i personvalgreglene reiser prinsipielle spørsmål hvor en må vurdere tilliten til den demokratiske prosessen i partiene ved oppsetting av stortingslistene opp mot den rett velgerne skal ha til å kaste om på listen ved stortingsvalg. Det er partiene selv som kjenner hvilke personer som er aktuelle for å stå på listen ved stortingsvalg og som kan representere partiene og partienes politikk på en best mulig måte. I Norge er det tradisjon for at man stemmer på partier og vedkommende partis politikk og ikke på enkeltpersoner ved valg til Stortinget.

Disse medlemmer mener at forslaget som er fremlagt, ikke balanserer hensynet til partienes mulighet til å prioritere mellom kandidatene og velgernes direkte innflytelse ved valg i riktig grad. Disse medlemmer mener forslaget i for stor grad vil kunne medføre at «kjente» personer med liten tilknytning til partier foretrekkes fremfor personer med god kunnskap om partiets helhetlige politikk og som er godt motivert for oppgaven som stortingsrepresentant med det som dette vervet innebærer.

Disse medlemmer mener dessuten at det blir feil å argumentere med at en forenkling av regelverket skal rettferdiggjøre en slik omlegging av valgloven som er foreslått.

Disse medlemmer kan ikke bifalle forslaget om å senke sperregrensen for personvalg fra 50 pst. til 8 pst.

Komiteens medlem fra Kristelig Folkeparti mener spørsmålet om større innslag av personvalg dreier seg om den prinsipielle problemstillingen om hvorvidt velgerne bør få større innvirkning på hvilke personer som skal representere dem på Stortinget. Samtidig handler saken om å velge en løsning som gir en god balanse mellom partidemokrati og et mer allment demokratisk prinsipp der den enkelte velger uavhengig av partimedlemskap skal ha direkte og reell innflytelse over listerekkefølgen gjennom sin stemmegivning. Dette medlem vil understreke betydningen og verdien av at vi i Norge har åpne og demokratisk oppbygde partistrukturer hvor borgerne kan engasjere seg i demokratiske partiprosesser, også hva gjelder valg av kandidater til Stortinget. Det er derfor viktig å finne en balanse mellom ulike demokratiske virkemidler for å sikre spredning av makt. Dette medlem viser til at da Stortinget i 2012 i anmodningsvedtak foreslo å innføre en ordning med kumulering ved stortingsvalg, samt at reglene for kåring av kandidater endres, så er dette nettopp begrunnet i ønsket om å sikre velgerne økt gjennomslag. Dette medlem støtter regjeringens forslag om at et personlig stemmetall på minst åtte prosent av listens totale stemmetall kåres i rekke-

følge etter antall mottatte personlige stemmer, noe som er i tråd med Innst. 297 S (2011–2012). Dette medlem mener imidlertid regjeringens forslag ikke i tilstrekkelig grad tar opp i seg hensynet til å ivareta resultatet av de demokratiske partiprosessene og partienes mulighet til å sikre innflytelse over hvilke kandidater som velges. For bedre å ivareta partidemokrati og de prosesser som leder frem til en godkjent valgliste, vil dette medlem innføre en ordning med stemmetillegg for det godkjente antall kandidater etter modell fra dagens ordning med valg til kommunestyret. En ordning med stemmetillegg i kombinasjon med endring av reglene for kåring av kandidater, slik at et personlig stemmetall på minst åtte prosent av listens totale stemmetall kåres i rekkefølge etter antall mottatte personlige stemmer, vil etter dette medlems syn skape en bedre balanse mellom partidemokrati og velgernes allmenne innflytelse over rekkefølgen på stemmeseddelen.

Dette medlem fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å innføre en ordning med kumulering og stemmetillegg ved stortingsvalg. Stemmetillegget for det godkjente antall kandidater skal være 25 prosent etter modell fra valg til kommunestyret. Antall kandidater som kan gis stemmetillegg, avgrenses ut fra antall representanter som skal velges fra fylket. Stortinget ber om at reglene om kåring av kandidater endres, slik at et personlig stemmetall på minst åtte prosent av listens totale stemmetall sammen med stemmetillegget kåres i rekkefølge etter antall mottatte personlige stemmer.»

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti mener det er viktig å sikre velgerne reell mulighet til å ha innflytelse på kandidaterekkefølgen. Modellen regjeringen har valgt, balanserer, slik dette medlem ser det, ikke i riktig grad hensynet til de som stiller på en liste, partienes mulighet til å prioritere mellom kandidatene og velgernes direkte innflytelse ved valget.

Dette medlem mener det er nødvendig å lage et system som gir listerekkefølgen noe prioritet, samtidig som regjeringens forslag til en terskel på åtte prosent fjernes.

Dette medlem foreslår å utrede en modell der listeplassene gis stigende vektning etter plassering på listen. Vektingen gis ved å multiplisere antall stemmer listen har fått med 1 (en) for listens siste plass, med 1,03 for nest siste plass, med 1,06 for tredje siste plass, og så videre. På denne måten vil listen partiet stiller til valg med gis en vekt før personstemmene telles. Slik vil det være enklere å flytte en kandidat fra tredje til første plass, enn å flytte en kandidat fra

tjuende til første plass. Like fullt vil velgerne ha store muligheter til å rokkere om på listene.

På denne bakgrunn fremmes følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med utredning av, og forslag til, en endring av valgloven som sikrer at listeplassene ved valgoppgjøret gis stigende vektning for eksempel ved en ordning der sisteplass multipliseres med 1 (en) og der tallet listestemmene multipliseres med, øker med 0,3 for hver plass oppover listen fra nederst plasserte kandidat, slik at det gis en forhåndsrangering før personstemmene legges til.»

### **Elektronisk avkryssing i manntallet på valgdagen**

Komiteen er kjent med forsøkene med elektronisk avkryssing i manntallet på valgdagen som er blitt gjennomført ved de tre siste valgene. Under kommunestyre- og fylkestingsvalget i 2015 deltok 27 kommuner, som tilsvarer 1,7 millioner stemmeberettigede. Departementet mener evalueringer av forsøkene konkluderte med at alle de deltagende kommunene i resultat ga en mer effektiv valgavvikling i stemmelokalet, førte til færre feil og raskere oppstilling, og komiteen deler denne vurderingen.

Komiteen har merket seg at ingen av kommunene som deltok i forsøket, ønsker å gå tilbake til papirmanntall.

Komiteen støtter departementets ønske om å innføre elektronisk avkryssing i manntallet på valgdagen og forenklet fremgangsmåte for å ta imot fremmede stemmer som en permanent, frivillig ordning for alle kommuner. Det understrekes at kommuner som velger å bruke elektronisk avkryssing i manntallet på valgdagen, må forplikte seg til å gjennomføre dette i alle stemmelokalene i kommunen.

Komiteen forventer at elektronisk avkryssing i manntallet på valgdagen vil effektivisere valgavviklingen for velgere og funksjonærer, både i lokalet, under oppstillingen og ved valgoppgjøret, samt at elektronisk avkryssing i manntallet sannsynligvis vil redusere antall feilavkryssinger, siden valgfunksjonærene i stor grad bruker strekkoden på valgkortet til å søke frem velgeren.

Komiteen innser at elektronisk avkryssing på valgdagen innebærer en viss risiko, men forutsetter at departementet innfører samme beredskapsrutine som under forhåndsstemmegivingen, der stemmen fra velgeren blir lagt i en stemmeseddelkonvolutt, som igjen blir lagt i en egen beredskapskonvolutt sammen med vedkommendes valgkort, slik at stemmene blir kontrollert og avkrysset i manntallet i ettertid.

Komiteen har festet seg ved at en effekt av ordningen er at stemmesedler fra velgere som er manntallsført i hver enkelt valgkrets, blir opptalt sammen med stemmesedler fra velgere som er mann-

tallsført i andre valgkretser i kommunen, siden de blir lagt i samme valgtorne. Dette fører til at den kretsvis rapporteringen av de opptalte stemmesedlene kan vise et resultat påvirket av velgere som hører til i andre kretser. Det elektroniske manntallet vil derimot vise hvor mange velgere som møter fram i hver enkelt valgkrets. Det blir uansett mulig å avlese den korrekte fremmøteprosenten for den enkelte krets.

### **For sent innkomne forhåndsstemmer**

Komiteen viser til at departementet ønsker å sikre at forhåndsstemmer som er avgitt innenfor fastsatte frister, skal telle med i valgoppgjøret, og det fremmes forslag om å flytte tidspunktet for å godkjenne forhåndsstemmer fra valgdagen kl. 21 til tirsdag etter valgdagen kl. 17. Som en konsekvens av forslaget fremmer departementet også forslag om å flytte fristen for å søke seg innført i manntallet fra valgdagen kl. 21 til tirsdag etter valgdagen kl. 17. Komiteen slutter seg til begge forslagene.

### **Regler for fritak ved kommunestyre- og fylkestingsvalg**

Komiteen viser til omtalen av valgloven §§ 11-11 og 11-13 som bestemmer at fylkesvalgstyret og valgstyret skal «underrette de valgte representantene og vararepresentantene om valget og opplyse om retten til å søke om fritak fra valg».

Komiteen har merket seg at departementet vurderer det slik at siden retten til å søke om fritak fra valg etter at en er blitt valgt, har bortfalt, fremstår valgorganets plikt til å opplyse om retten til å søke om fritak fra valget som en nullitet og derfor bør oppheves. Komiteen deler departementets syn, og tilrår lovendringen.

## **3. Forslag fra mindretall**

### **Forslag fra Høyre, Venstre og Miljøpartiet De Grønne:**

#### *Forslag 1*

§ 7-2 skal lyde:

#### *§ 7-2 Endringer på stemmeseddelen*

(1) Velgeren kan ved *stortingsvalg*, fylkestingsvalg og kommunestyrevalg gi kandidater på stemmeseddelen én personstemme. Dette gjøres ved å sette et merke ved kandidatens navn.

(2) Velgeren kan ved kommunestyrevalg også gi en personstemme til kandidater på andre valglister. Dette gjøres ved å føre disse kandidatnavnene opp på stemmeseddelen. Slik personstemme kan gis til et antall kandidater som tilsvarer en fjerdedel av det antall medlemmer som skal velges til kommunestyret. Uavhengig av kommunestyrets størrelse kan det

likevel alltid gis personstemme til minimum fem kandidater fra andre lister. Når velgeren gir personstemme til valgbare kandidater på andre lister, overføres et tilsvarende antall listestemmer til den eller de listene disse kandidatene står oppført på.

(3) Andre endringer på stemmeseddelen teller ikke med ved valgoppjøret.

#### Forslag 2

§ 11-5 første ledd skal lyde:

(1) Når det er avgjort hvor mange distriktsmandater en valgliste skal ha, fordeler fylkesvalgstyret *representantplassene* til kandidatene på listen. Kandidater som ikke er valgbare, settes ut av betraktning. *Kandidater på listen som har oppnådd et personlig stemmetall på minst åtte prosent av listens stemmetall, kåres i rekkefølge etter antall mottatte personlige stemmer. Øvrige kandidater kåres på grunnlag av deres rekkefølge på listen.* Opptellingene fortsetter på samme måte inntil alle de representantplassene listen skal ha, er besatt. Oppnår flere kandidater samme resultat, er den opprinnelige rekkefølgen på listen avgjørende.

#### Forslag fra Kristelig Folkeparti

##### Forslag 3

Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å innføre en ordning med kumulering og stemmetillegg ved stortingsvalg. Stemmetillegget for det godkjente antall kandidater skal være 25 prosent etter modell fra valg til kommunestyret. Antall kandidater som kan gis stemmetillegg, avgrenses ut fra antall representanter som skal velges fra fylket. Stortinget ber om at reglene om kåring av kandidater endres, slik at et personlig stemmetall på minst åtte prosent av listens totale stemmetall sammen med stemmetillegget kåres i rekkefølge etter antall mottatte personlige stemmer.

#### Forslag fra Senterpartiet

##### Forslag 4

Stortinget ber regjeringen komme tilbake med et nytt forslag til endringer i valgloven § 7-2 og § 11-5 første ledd (personvalg ved stortingsvalg), hvor også merknader og forslag i denne innstilling er vurdert. Lovendringen foreslås iverksatt fra stortingsvalget i 2021.

#### Forslag fra Sosialistisk Venstreparti

##### Forslag 5

Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med utredning av, og forslag til, en endring av valgloven som sikrer at listeplassene ved valgoppjøret gis stigende vektning for eksempel ved en ord-

ning der sisteplass multipliseres med 1 (en) og der tallet listestemmene multipliseres med, øker med 0,3 for hver plass oppover listen fra nederst plasserte kandidat, slik at det gis en forhåndsrangering før personstemmene legges til.

## 4. Komiteens tilråding

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til proposisjonen og rå Stortinget til å gjøre slikt

### vedtak til lov

om endringer i valgloven (personvalg ved stortingsvalg, frist for godkjenning av førehandsstemmer mv.)

### I

I lov 28. juni 2002 nr. 57 om valg til Stortinget, fylkesting og kommunestyre blir det gjort følgende endringer:

§ 2-7 tredje ledd skal lyde:

(3) Valgstyret skal sørge for at *en* stemmeberettiget som er bosatt i utlandet, og som ikke har vært folkereregisterført som bosatt i Norge noen gang i løpet av de siste ti årene før valgdagen, føres inn i manntallet i kommunen, dersom vedkommende søker om innføring innen kl. 17 dagen etter valgdagen.

§ 3-4 andre og tredje ledd skal lyde:

(2) *Erklæring som nevnt i nr. 1 må settes frem innen den frist fylkesvalgstyret eller valgstyret setter, ellers tapes retten til å strykes fra listeforslaget.*

(3) *Den som unnlater å kreve seg fritatt fra å stå på liste, kan ikke nekte å motta valg.*

§ 8-1 tredje ledd skal lyde:

(3) Velgeren er selv ansvarlig for å avgi forhåndsstemme på et tidspunkt som gjør at forhåndsstemmegivningen kommer inn til valgstyret innen kl. 17 dagen etter valgdagen.

Ny § 9-5 a skal lyde:

§ 9-5 a *Elektronisk avkryssing i manntallet på valgdagen*

(1) Kommunene kan selv vedta å ta i bruk en ordning med elektronisk avkryssing i manntallet. § 9-5 fjerde ledd gjelder da ikke.

(2) Dersom det er tatt i bruk elektronisk avkryssing etter første ledd, skal stemmestyret krysse av i det elektroniske manntallet både for velgere som er manntallsført i vedkommende krets, og for velgere som er manntallsført i andre kretser i kommunen.

(3) Ved bruk av elektronisk avkryssing skal velgere som ikke er innført i manntallet i den kretsen stemmen avgis, levere stemmeseddelen til stemmestyret, som stempler den med offisielt stempel. Velgeren legger selv stemmeseddelen ned i en urne. Stemmesedler fra velgere som er manntallsført i annen krets enn der stemmene er avgitt, skal telles opp i den kretsen stemmene er avgitt.

(4) Ved strømbrudd eller kommunikasjonsbrudd mot manntallet i en kommune hvor elektronisk avkryssing er tatt i bruk, skal senere avgitte stemmesedler ikke legges i urnen. Slike stemmesedler skal behandles som beredskapsstemmer. Etter at stemmeseddelen er stemplet, skal velgeren selv legge den i en stemmeseddelkonvolutt og lime konvolutten igjen. Stemmemottakeren skal legge stemmeseddelkonvolutten i en beredskapskonvolutt sammen med valgkortet. I kommuner med todagersvalg skal eventuelle beredskapsstemmer mottatt på søndag behandles og krysses av i det elektroniske manntallet før valglokalene åpner på mandag.

§ 10-1 første ledd bokstav g skal lyde:

g) stemmegivningen er kommet inn til valgstyret innen kl. 17 dagen etter valgdagen.

§ 11-11 skal lyde:

§ 11-11 *Underretning til de valgte fylkestingsrepresentantene*

Fylkesvalgstyret skal underrette de valgte representantene og vararepresentantene om *valget*.

§ 11-13 skal lyde:

§ 11-13 *Underretning til de valgte kommunestyrepresentantene*

Valgstyret skal underrette de valgte representantene og vararepresentantene om *valget*.

## II

Lova tek til å gjelde straks.

Oslo, i kontroll- og konstitusjonskomiteen, den 7. juni 2016

**Martin Kolberg**

leder

**Michael Tetzschner**

ordfører